

UNUTRAŠNJOST HVARSKJE KUĆE U 17. STOLJEĆU

Nevenka Bezić Božanić

UDK 069.426:7289497.13), „16“
Izvorni znanstveni rad
Nevenka Bezić-Božanić
Roosweltaova 60. Split

Istražujući kulturu stanovanja na otoku Hvaru, autorica je na temelju tek djelomično sačuvane arhivske građe pokušala opisati unutrašnjost hvarske kuće iz 17. stoljeća. Izvori pokazuju da se upotrebni predmeti ne razlikuju po nazivima i količini od onih u drugim gradovima na dalmatinskoj obali i da su te kuće bile opremljene prema mogućnostima pojedinog vlasnika bez obzira da li je on plemić ili pučanin.

Grad Hvar sačuvao je niz kuća plemića i pučana s odlikama gotičkog, renesansnog i baroknog sloga. Te kuće su ukrašene arhitektonskim ukrasnim dijelovima kao što su prozori, ulazna vrata, balkoni i vijenci klesani od domaćih majstora 15. do 18. stoljeća, a ovisno o dobu vremena sačuvali su više ili manje i do naših dana.¹ Međutim, njihova unutrašnjost se po tko zna koliko puta pregrađivala prema potrebama onih koji su tu živjeli svoj život kroz prošla stoljeća. Danas je teško točno odrediti kakav su raspored te kuće imale u izvornom stanju.² Sačuvao se tek poneki umivaonik i kamin³ te samo jedan renesansno-barokni kasetirani drveni strop ukrašen reljefnim ružama što je iz kuće Dulčić prenesen u jednu prostoriju iznad Arsenala.⁴

Zidovi u unutrašnjosti hvarskih kuća bili su u nekoliko slučajeva ukrašeni tapiserijama⁵ i svilenim damastom, kao primjerice 1528. godine Katarina kći Budimiera Hektorovića ima sedam lakata zelenog damasta kao podlogu slikama.⁶ Hvar-

¹ Iz 17. stoljeća sačuvala se kuća obitelji Vukašinić sa sedam balkona i terasom na pročelju.

² Samo u popisu predmeta u kući Nikole Bertija iz 1689. godine spominje se nekoliko prostorija: „... in camera piccola, in altra camera, in cucina da basso situata il primo sofer, in sala dell'ingresso.“ VIII a 62. Kaptolski arhiv, Hvar (dalje KAH).

³ C. Fisković, O starim dalmatinskim kaminima, Bulletin JAZU 1 (51), Zagreb 1981.

⁴ N. Bezić Božanić, Umjetnički obrt na otoku Hvaru u XVI i početkom XVII stoljeća, Vijesti muzealaca i konzervatora, G. XXIX, br. 2, Zagreb 1980, str. 35. Vidi bilj. 54.

⁵ C. Fisković, Stare tapiserije u Dalmaciji, Zbornik Muzeja primenjene umetnosti 19-20, Beograd 1975/76, str. 30-35. – 1634. Jelena Pirebeo „... un pezzo di Spaliera.“ 1636. Jakov Valle „... spaliere uerde.“ Notarski spisi Balcilucio, Historijski arhiv, Split (dalje Balc. HAS). 1629. Nikola Jakša „... un paro di spaliere nechie.“ XII c 3. KAH.

⁶ „... Brazza sette di damasco uerde per fu li fornimenti di detti quadri.“ Isto.

ski plemići i pučani posjeduju i slike, pa tako 1610. godine Jakov Gazetić ima četiri slike, od kojih su tri pozlaćene.⁷ Godine 1628. spomenuta Katarina Hektorović posjeduje Gospinu sliku slikanu na bakrenoj ploči s pozlaćenim okvirom i jednu sliku Gospe od Karmena, zatim još deset malih slika nepoznata sadržaja, pa reljefe sv. Katarine, Magdalene i jaganjca Božjeg, pet kipova od kartona i reljef Gospe od alabastra s dvije zlatne krune ukrašene s deset bisera. Reljefi od alabastra spominju se u Dalmaciji već u 15. stoljeću, pa se iz tog vremena sačuvalo nekoliko komada u Hvaru i na otoku Korčuli, a djela su engleskih majstora.⁸

Godine 1629. Jerka udova Nikole Jakša ima dvije slike Gospe i jednu Spasi-telja, a Jakov Lupi sliku Navještenja i Magdalene u okruglom okviru, dok Jelena Pirebeo 1634. godine posjeduje sliku triju mudraca koja vrijedi tri lire. Jerolim Brtučević ima 1655. godine četiri slike, od kojih su tri u pozlaćenim okvirima, a Dominik Zane sliku Gospe od Karmena i Sibile delfijske. Godine 1659. u obitelji Brtučević nalaze se slike sv. Katarine i Bezgrešna Začeca. 1663. godine Splićanka Franka, kći majstora Stjepana Valentića donijela je u Hvar u svojoj djevojačkoj opremi majstoru Jakovu Bučiću sliku sv. Antuna vrijednu tri lire. Slijedeće godine spominje se u kući Nikole Karamanea slika Djevice Marije, a u kući Silvestra Brtučevića slika istog sadržaja, također procijenjena na tri lire. Godine 1671. Katarina Diodato ima sedam većih i manjih slika, 1689. godine Nikola Berti posjeduje deset većih i manjih slika i jednu sliku Gospe, 1697. godine u Kući Damiani nalaze se slike Tri mudraca i dvije Gospine, dok 1704. godine Nikola Petra Jakše ima također Gospinu sliku slikanu na „grčki način” i jednu manju iznad kreveta.⁹ Skulpture se spominju jedino u nekim kućama u obliku drvenih raspela s tijelom raspetog Krista, a simbol Jaganjca Božjeg u obliku medalja.¹⁰

Nekoliko obitelji posjeduje i zrcala, ali bez poblizjeg opisa, dok u kući Jerke, udovice Nikole Jakša 1629. godine spominju se dva pozlaćena zrcala, a 1664. godi-

⁷ „... Quadri quatro depenti tre sono indorati.” Arhiv Bučić, Centar za zaštitu kulturne baštine, Hvar (dalje Centar).

⁸ „... Una Madona di Releno di Alabastro con doi corone d'oro adornara di perle no. dieci, uno quadro di Rame della Madona con li sui fornimenti profilati d'oro, uno quadro con la Madona di Carmine senza fornimenti, dieci quadretti di diuerse figure, doi statue di Rilevo un di s. Cattarina l'altra di S. Margarita, Doi anzoletti indorati, uno Agnus Dei di relevo con la sua bandiera, cinque statue di carton.” Balc. HAS. – C. *Fisković*, English monuments in Dalmatia. U knjizi: Dubrovnik's relations with England, Zagreb 1977, str. 158-166.

⁹ „Doi quadri ouer Madone, uno quadro imagine de saluatore. . .” XII c 3 KAH. – „Un quadro coll Annuntiatione con le sue sfazze, un altro quadro S. Magdalena con sfazze tonde. . .” XVII a 74 KAH. – „Uno quadro con tre Maggi L 3 . . .” Balc. HAS. – „Quatro quadri tre con sfazze e orate e una schietto. . . Doi quadri piccoli uno santa Catarina laltro Nunciata. . .” VIII a 16 KAH. – „Un quadro con la Madona di carmini, un quadro sfazato con la pitura, unaltro quadro di Sibilla delficha. . .” VIII a 15 KAH. – „Un quadro di S. Antonio L 3. Sette quadri cioè piccoli e più grandi, un quadro coll'insegna della B. V. M. Nonciata. . . un quadro con Imagine della B. V. pitura greca. . .” VIII a 15, 36, 20, 26, 62 KAH.

¹⁰ 1629. „Un crocifisso da legno. . .” Balc. HAS. – 1697. Damiani „. . . una croce con suo Christo. . .” Oporuke. Centar. – 1628. Katarina Hektorović „. . . Agnus Dei numero undeci tre grandi.” Balc. HAS. – 1697. Damiani „. . . Item una scatola tonda con uno Agnus Dei et tre medaglie. . .” Centar.

Komoda, Hvar, Franjevački samostan

ne u obitelji Bertučević jedno što vrijedi tri lire.¹¹

Od namještaja svaka kuća posjeduje škrinje, a bila je obvezna u djevojačkoj opremi u kojoj je udavača nosila svoju odjeću i druge predmete u muževljevu kuću. U škrinjama se držala odjeća, posteljina, vrijednosni papiri, u ponekim kućama i knjige, te hrana, a služila je za sjedenje, ponekad i za spavanje. One skuplje radene su od orahova drva, rezbarene su i pozlaćene, zatim oslikane, a neke su izradene od korjena drva (Talpon) i većina ih ima ključanicu s ključem. U svakoj kući nalazi se više škrinja. Tako u kući majstora Jakova Galetića 1610. godine ima čak sedam škrinja od kojih su četiri oslikane, u kući Valle 1629. godine nalazi se sedam škrinja, a te godine Marija Lupi ima u svojoj opremi dvije orahove škrinje izradene u vrijednosti od devedeset i šest lira, dok Perica Barbis 1636. godine ima također dvije škrinje od istog drva vrijedne sto lira. Vrijednost tih škrinja kreće se kod onih od orahova drva između dvadeset i četiri i pedeset lira, od korjena između dvanaest i dvadeset lira, a oslikane, zacijelo od običnog mekanog drva, od sedam do petnaest lira.¹² Škrinje su se pokrivala posebnim pokrivačima zvanim bankal ili tapedo od

¹¹ "... Doi spechi indorati. ..." Kaptolski arhiv – Hvar, XII, c. (dalje KAH).

¹² "... una cassa di noghera intagliata ual L 24. ... una cassa di noghera indorata ual L 43. ... una cassa d' albeo colorada ual L 10. ... una cassa di talpon ual L. 20. ... una cassa depenta d' albeo ual L. 7. ... una cassa di noghera intagliata con la sua seradura ual L 28. ... tre casse di noghera et una di talpon, una cassa dalbeo uechia et laltra mezzano ... una cassa di noghera noua lauorata, item altra cassa di noghera con dentro della biancaria ... una cassa di talpon uechia con seradura et chiaue. ..." Notarski spisi Balcilucio – Historijski arhiv – Split (dalje HAS), KAH VIII a 3-23.

raše. U kući Valle 1635. godine ima ih čak četiri, a u opremi Kate Dinaričić jedan je procijenjen na osam lira. Godine 1621. Marija Hektorović ima zeleni bankal od raše, velik četiri lakta i procijenjen na deset lira, Marija Kostanjić od crvene raše vrijedan šest lira, Jelena Pirebeo 1634. godine dva zelena po cijeni od dvije lire i deset soldi, a 1671. godine Katarina Diodato imala je jedan lagani na pruge. Bankal se upotrebljavao najčešće za pokrivanje škrinja i obično se i spominje uz škrinju, njima su se pokrivale klupe i stolovi, a zbog svoje veličine od oko tri do pet lakata nikada se ne veže uz postelju. U arhivskim zapisima u Dalmaciji spominje se od 14. stoljeća, dok se u našem vremenu taj naziv sačuvao, ali s drugom namjenom. To je manji komad satkan od domaće vune, a služi za pokrivanje krušnog tijesta da bi kruh u toplini što bolje uskisnuo. Još uvijek je ponegdje u upotrebi.¹³

Slijede potom razne vrste ležajeva, za što su se koristile i škrinje i klupe, dok je krevet prvobitno bio pokretan, po danu se sklanjao, a sastojao se od nogara, dasaka i slamarice, i kao takav se javlja u srednjovjekovnim arhivskim izvorima, a u hvarskim kućama nalazimo ga još u 17. stoljeću. Međutim, u to vrijeme Hvarani posjeduju i željezne krevete. Primjerice 1629. godine Jakov Lupi ima pozlaćeni željezni krevet s odgovarajućim daskama, 1655. godine u kući Zane nalazi se krevet od orahovine sa svojom slamaricom zelene boje i stepenicom, jer su kreveti tog vremena bili visoko uzdignuti od poda, a 1689. godine u kući pokojnog Nikole Bertija nalaze se četiri pozlaćena lava za krevet i jedan par jednostavnih nogara. Najraskošniji krevet u Hvaru imao je kanonik Dominik Damiani 1697. godine: bio je od drva sa stupovima obojenim zelenom bojom i djelomično pozlatom, nad krevetom je bio okvir na kojem je pričvršćen vel, zatim je krevet imao strunjače (madraci), dva pokrivača, od kojih je jedan raznobojni sa žutim porubima, te uzglavlje s dva jastuka s jastučnicama.¹⁴

Osim kreveta spominju se i brojne strunjače s uzglavljima, velike i male, pa i one što su se nosile na brod kad je kretao na duža putovanja. Spominju se i slamarice, pa primjerice Menegina Bertučević ima 1659. godine petnaest lakata platna za slamaricu, po čemu se može odrediti otprilike i njena veličina. Jastuci se spominju tek u nekim inventarima, u obitelji Vidali 1710. godine su dva od svile, a jastučnice se spominju najčešće u djevojačkoj opremi. Tako Lukrica Bertučević ima 1625. godine tri jastučnice izrađene vezom i jednu ukrašenu vrpcama, kanonik Damiani ima dvije nove od domaćeg platna s vrpcama i dvije od lanenog platna, također ukrašene. Vrijednost jedne jastučnice tijekom 17. stoljeća kreće se od pet do dvadeset i četiri lire, a pojedina udavača, ovisno o ukupnoj vrijednosti opreme, imala je od dvije do osam jastučnica. Od pokrivača spominje se coltra, covertur,

¹³ „... una cassa di noghera con suo tapedo ual L. 60. . . . bancali di cassa di Rassa quattro. . .” Balcilucio, HAS. – „... Uno bancal sotil rigato. . .” KAH, VIII a 26.

¹⁴ „Tre para di caualeti uechi da letto, noue tole da letto uechie, un paro di caualeti uechi con le sue tole, tre ferra di caualetti da letto. . .” XII c KAH. – „Una letiera di ferro dorata alla quale manco un caualetto. . .” XVII a 73. – „... Una litiera di ferro con le sue tole . . . una litiera di noghera bona con suo pauion uerde con la sua zogga . . . leoni quatro indorati de letto, un paro di caualetti schietti da letto . . .” KAH VIII a 16, 15, 62. – „Una litiera di noghera al ordine ual L 27”. Notarski spisi Grisogono HAS. – „Una litiera di legno con le sue colone color uerde in parte indorate col suo uel di sopra di telero con due stramazzi sopra noui, un paro di lincioli schietti, coltre due cioè una con le . . . serrchine e l'altra di diuersi colori idem con liste zalle et una filzada rouana con un capestral (uzglavlje) e cusini due con le sue intimelle rouane. . .” Oporuke. Centar.

Skrinjica, Hvar, nekad zbirka Kasandrić

schiaivina i felzada (filzada). Coltra je pokrivač podstavljen pamukom (vata). Ima je 1627. godine Uršula Barbis od saie – vrste tanke vunene tkanine s ukrasnim porubima od crvenog ormesina vrijedan šestdeset lira. Nikola Karaman ima 1664. jednu, također podstavljenu vunenom tkaninom zv. mochaiaro. Coverturi su pokrivači od domaće vunene tkanine raše, koji posjeduje 1635. Magdalena Berković, služavka u obitelji Hektorović, bijele je boje i vrijedi dvadeset lira. Perica Barbis ima 1636. godine dva pokrivača, jedan od janječeg krzna i drugi od žute raše, u kući Valentinović 1663. godine su dva komada, jedan od kože i jedan od vune. Schiaivina (ščavina) je pokrivač tkan od domaće vune i nalazi se gotovo u svakoj kući bez potanijeg opisa, dok je filzada pokrivač od pusta, to jest valjane vune i spominje se u Dalmaciji još od ranog srednjeg vijeka. Plahte su također bile sastavni dio dote, ukrašavale su se čipkama, vezom i isprepletenim vrpcama, a šivale su se od običnog platna i onog zvanog „tela”. Godine 1635. Katarina Valle ima dva para plahti ukrašeni čipkom i 1641. godine Katarina Tvarković izvezene rupičastim vezom, a vrijednost im je za jedan par od 36 do 184 lire. U djevojačkoj opremi Splićanke Franke, kćerke majstora Stjepana Valentinovića i žene hvarskog majstora Jakova Bučića, nalazi se i jedna plahta za kolijevku vrijedna deset lira, a u jednom popisu spominje se 1672. godine i kolijevka.¹⁵

¹⁵ „Un stramazzo à mezzo drappo col capezol ual L 30.” Grisogono HAS. „Una intima da stramazzo ual L 14. . . Un stramazzo ual L 84. . . Brazza quindici di Tella cauenazza per pagiazzo, un stramazetto piccolo da portar per barcha. . .” KAH VIII a 16, 20, Balilucio HAS. „Una coltra di saia con liste di ormesin rosso imbotita di bombaso ual L 60. . . uno

Od namještaja spominje se ormar s ladicama u obitelji Berti 1689. godine, a ormare za jedaći pribor (credenza) imaju 1610. godine majstor Jakov Galetić i 1659. godine Menegina Bertučević. Stolovi su načešće od orahovine s dvije ili četiri ladice. kanonik Damiani ima dva stolića od čempresova drva, spominju se i stolići sa svojim pokrivačima, zatim vrsta rasklopnog stola s nogarima i daskama te stolić s pečatom iz Rijeke koja je u tom razdoblju bila poznato središte za izradu namještaja koji se često spominje u kućama srednje Dalmacije u 17. i 18. stoljeću.¹⁶ Slijede klupe s naslonom ili bez naslona, većinom od orahova drva, a u svakoj kući nalazi se po više komada, te stolice od orahovine sa središtima od slame, s rešetkama, a spominju se i posebni jastuci za stolice. U kući Vidali 1710. godine bilo je šest sjedalica od kože kupljene u Mlecima po dvadeset i dvije lire komad. U kući Bertučević 1651. godine nalazio se i pisaći stol od orahovine, a u tom razdoblju javljaju se i posebne škrinje za ličnu higijenu u obliku drvenog naslonjača od orahova ili nekog drugog drva s posudom najčešće od majolike.¹⁷ Još se spominju „peteniere” – male škrinjice za držanje češljeva, raznih bočica za mirise i poma-

- couertor di rassa bianca ual L 20, un schiauin grando ual L 20. . . . una filzada, una schiaina, uno couertor. . . . doi couertori di Agnelina, una coltra di rassetta zala. . .” Balcilucio, HAS. – . . . felze diuerse di lana bianca, una coperta di letto siue coltra di color rosso. . .” Processo Vidali. KAH. – „. . . una couerta di pelle et altra di lana . . . una coltra uechia fodrata di mocaiairo. . .” VIII a 23, 26, 20. KAH. O tkaninama saia i ormesin vidi *Boerio*, Dizionario dell dialetto veneziano (ristampa), Torino 1973, str. 455, 591. – O pokrivačima vidi: *Đ. Petrović*, Sklavina, Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu, knj. 50, 1986, 13-41; Ista, Pust u gradovima na Jadranu u srednjem vijeku, Zbornik Filozofskog fakulteta, knj. XIV-I, Beograd 1979, str. 165-182; Ista, Srednjovekovni vuneni pokrivači, Prijepolje 1976, str. 359-365. „. . . cusino uno da letto con la sua fodretta di tella, cusini doi da sedare. . .” Vidali. KAH. „. . . uno paro di intimelle di tella laurate. . .” Balcilucio, HAS. – „Item una intimella di lano laurata, due intimelle noue di tella di casa laurate con cordelle. . .” Oporuke Centar. – „. . . tre intimelle doi laurate et una con cordelle. . .” VIII a 16, KAH. – „Un paro di lincioli con cordelle amazette, un paro di lincioli laurati atorno. . .” XII c KAH. – „Un paro di lincioli noui con caui à laour ual L 100. . . . Due para di lincioli forniti con merli e mazetti ual L 184.” Balcilucio, HAS. – „Un par di lincioli di Tella nostrana schietti noui, un paro di lincioli di Tella fiumana . . .” VIII a 31, KAH. – „Un linciol di botana usato. . .” VIII a 15. KAH. „Un linciol da Cuna. . .” VIII a 23, KAH. – „Una cuna di albeo uechia. . .” KAH.
- 16 „. . . Un armer con li suoi scaffetti d'albeo. . .” VIII a 62, KAH. – „Doi banchi e una credenza. . .” Mali fondovi. Centar. – „Una credenza darese” VIII a 14, KAH. – „. . . Una tauola di noghera con le sue scatole. . .” Mali fondovi, Centar. – „Una tauola da mensa. . . Un tauolin con suo tapedo ual L 14. – . . . Un tauolin uechio con li suoi piedi, un tauolin da cusina, un tauolin d'albeo, una tauola da mensa grande nuoua d'albeo. . .” VIII a 16, 23, 62. KAH. – „Una tauola di noghera con quatro schaffetti ual L 30.” Not. spisi Grisogono Has. – „Due tauolini da cipresso. . .” Oporuke, Centar. – „Un paro di caualetti con la sua tauola. . .” Balcilucio, HAS. – „Una tauolino d'albeo uechio, un tauolin con suo tapedo, un tauolino di bolle fiumane con due scaffetti. . .” XVII a 73, KAH. *M. Bezić Božanić*, Unutrašnjost dalmatinske kuće – prostor za scenske priredbe XVII stoljeća, Dani hvarskog kazališta IV, Split 1977, str. 343.
- 17 „Una caregha di paja, un scagno senza pozo uechio. . . scagni d'apozzo di noghera no. cinque. . . Doi carieghe a restelli . . . carieghe pretine dodeci, una cassetta noua da noghera da comodità non adoperata, item un'altra comodità noua d'albeo con suo uaso . . .” VIII a 14, 15, 26, 62. – „Una caregha di noghera, doi dette di paglia. . .” Balcilucio, HAS. – „Scagni d'appoggio quatro, una carega di noghera da donna, un cusin di carieghe, un banchetto di noghera siue scrittorio. . .” VIII a 16. KAH. – „. . . careghe di Bulgaro no. 6 gostano in Venetto a L 22 l'una, uno tabernaculo, diuerse fodre de tabernaculo . . .” XVII a 67, KAH.

de. te nakit i razne sitnice što upotrebljavahu žene i djevojke onog vremena.¹⁸ Uz gore spomenuto spominju se i oslikane kutijice za nakit i novac, spremanje velova od fine svile, pa rupce i rupčiče za nos. Te kutije bile su raznih oblika, četvrtaste i okrugle, od svile i drugih materijala.¹⁹

Za spremanje odjeće i raznih drugih predmeta još se spominju kovčezzi zvani „forzieri“, zatim „bochetta“ – mali kovčeg od kože u kojem je obitelj Lupi 1629. godine čuvala razne isprave²⁰ te razne veličine košara – „ceste“, u kojima se najčešće spominje rublje ili kuhinjsko posuđe. U kući Jerolima Jakše spominje se 1629. godine sepet s kožom, turski naziv za košaru. U dalmatinskim se kućama više puta nalaze razni kućanski predmeti s turskim nazivima i porijeklom što su ih vjerojatno donosili pomorci, ili su kupovani kod putujućih trgovaca, uobičajenog načina trgovanja tog vremena. Međutim, košare su se plele i na otoku Hvaru, a spominju se i pod nazivom – korpe, neuobičajen izraz na otoku, vjerojatno donesen s kopna od novih stanovnika, koji, uprav bježeći u 17. stoljeću pred Turcima, nalaze sklonište na srednjodalmatinskim otocima.²¹

Podovi su se pokrivali prostirkama (tapedi), ali bez potanijeg opisa, osim u slučaju ako je prostirka turskog porijekla. Može se pretpostaviti da su se prostirke tkale po kućama, pa ih i nije bilo potrebno posebno opisivati, a 1636. godine dvije prostirke procjenjuju se na sedamdeset i sedam lira. U mnogim kućama nalazimo tkalačke stanove na kojima se tkalo domaće platno, prostirke i pokrivači od lana, konoplje, kostrijeti, vune i slično. U popisima kućanskih predmeta spominju se i nametci raznih prediva, primjerice lana, za češljevi za češljanje vune.²² Od platna krojila se posteljina, stolnjaci, ubrusi i ručnici, koji se spominju u većim količinama u djevojačkim opremama i pojedinim kućama. No stolnjaci i ubrusi se više puta donose iz Mletaka, a izrađuju se od tzv. riječkog platna, kao i holandskog zvanog „renso“. Jednako tako i ručnici su od raznih vrsta platna, često ukrašeni čipkom i resama, a posebno se spominju oni za brisanje lica. Cijena stolnjaka kreće od najskromnijih procijenjenih na dvije lire do onih s čipkom do trinaest lira i mletačkih čak do trideset i pet lira. Ubrusi, primjerice dvanaest komada, procijenjeno

¹⁸ „... le chiaui di due peteniere, una peteniera di noghera nella quale di seguiti oggetti una bolzetta di corame con enbroni. . . ” XVII a 73, KAH.

¹⁹ 1688. među stvarima Tomice Plančić „... Un scatolin dipinto con entroui uinti aghi d' Argento indorati. . . Un altra scatola . . . , in terza scatola fazioletti quatro da naso. . . In quatro scatolin coperto de seda tondo uinti sei perusini d' oro . . . in una cestella tre intimele . . . un altra picinina . . . ” VIII a 31, KAH. 1655. Dominik Zane „... Dieci scatole di legno indorate . . . ” 1689. Antica ud. Nikole Berti „... una scatola di piombo grande alta in che stanno li bollini . . . due scatole piene di diuerse bagatelle . . . Una cassetta piccola con la chiaue di cipresso doue era d'oro . . . un altra scatola con diuerse scritte dentro. . . ” VIII a 15, 62, KAH.

²⁰ U obitelji Lupi 1629. „... Un forzieretto di bussoletto con fodra di rosette di carta colorita.” Processo Lupi. KAH. . . . Un forzier grande uechio senza chiaue . . . Una borchetta da corame . . . ” Processi br. 73. KAH. *Boerio*, Dizionario. . . str. 88.

²¹ 1656. „Un cesto piccolo fatto qui in paese . . . quatro coffe ouero corbe, tre cestelle . . . ” VIII a 31. – „Un sepetto con corame uechio. . . ” XII c 3. KAH. V. *Han*, Orijentalni predmeti u renesansnom Dubrovniku, Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom, sv. VI-VII, Sarajevo 1956-57, str. 115-137.

²² 1610. „Un teler da tesser. . . Mali fondovi. Centar, Hvar. – 1659. „Un calatro di lin . . . ” 1663. „Doi pari di petteni L 6” S. 20. – 1664. „Un paro di masine all' ordegne. Teler di legno al' ordegne . . . ” 1689. „Due pari di teleri da tesser con tutti li suoi aquiatamenti. . . ” VIII a 14, 23, 20, 62. KAH.

je na šesdeset lira, šest mletačkih ubrusa na deset lira, a spominju se i ubrusi od domaćeg platna rađeni na način uobičajen na otoku. I ručnicima je određena cijena prema kakvoći platna od tri lire, za one od domaćeg platna, do šezdeset lira od platna iz Reimsa.²³ Uz ručnike u kući Jakova Valle spominje se 1636. godine stak na tri noge s posudom za pranje ruku.²⁴

Kuće se osvjetljavahu svjećnjacima od srebra ili mjedi te svjetiljkama na ulje od bakra, mjedi i željeza. Svijeće su se proizvodile u kući, pa tako 1659. godine obitelj Bertučević ima spravu za sukanje stijenja za uljanice s potrebnim priborom, a 1689. godine Nikola Berti posjeduje bakreni kotao sa željeznom prešom i dvije bačve za pravljenje svijeća.²⁵ Uz kamine, Hvarani su se grijali grijalicama od bakra u koje se stavljao žar, a nalazimo i manje grijalice za grijanje ruku i nogu te krevata. Ta vrsta grijalice s dugačkom ručkom upotrebljavala se u Dalmaciji sve gotovo do naših dana i danas se može naći u mnogim kućama.²⁶

U više kuća spominje se i razno oružje, pa tako obitelj Jakša 1629. godine ima mač sa štitnikom, puške i bodež. 1635. godine obitelj Valle ima srebrni štitnik za obraz. Dominik Zane ima dvanaest pištolja, u ostavštini Menegine Bertučević nalazi

23 1617. bačvar Ivan Kavrinović „... Un mantil da tauola, Tauaglioli in presso noui no. quatro ual L. 6.” – 1623. Margarita Poljatić. „... uno mantil da tauola di dimito ual L. 2.” – 1627. Stana Tvarković „... Tauaglioli dieci in pezza ual L. 10.” – 1630. Kata Stanić. „... Tauaglioli da tauola ual L. 12.” – 1630. Margarita Ivanci „... Un mantil uenetian da tauola ual L. 35, Noue tauaglioli uenetiani ual L. 30.” – Kata Tvarković „... un mantil da tauola con merli e cordelle amazette ual L. 13.” – 1652. Margarita Krasinović „... Un mantil da tauola uenetian ual L. 24, un mantil da tauola detto asalin ual L. 2.” Notarski spisi Balcilucio, HAS. – 1659. Margarita Bertučević „... Un mantil da tola con merli. . .” VIII a 14. 1621. „... Una faciol da sugar il uiso.” – 1631. „... Doi sugamani un di tella et l'altro di dimitto.” – 1635. „... Uno faciol di Renso, uno faxiol di tela, uno faciol di tella laurato. . .” (za ručnik se upotrebljava i naziv rubac). 1631. „... uno faciol da uiso ouero sugaman.” – 1625. „Doi facioli da uiso da renso laurati ual L. 120.” – 1636. „... tauaglioli laurati numero dodeci ual L. 60.” – 1652. „... tauaglioli casolini no. 4 L. 5. tauaglioli uenetiani no. 6 L. 10.” – Balcilucio, HAS. – 1651. „Tauaglioli noui grossi sette col suo pasio.” – 1656. Sette sugamani di tella nostrana, quatro tauaglioli uenetiani, doi detti casolini laurati alla paesana, un sugaman grosso, un sugaman di Tella uenetiano nouo laurato.” – 1659. „Doi facioli de man uno di renso laltro di Tella con li merli compidi, quatro tauaglioli laurati con merli schietti, undeci brazzi di tauaglioli grossi.” – 1671. „... tredici tauaglioli, tri sugamani con suoi merli, un sugaman con suoi caui.” VIII a 31, 14, 26. KAH.

24 „... Una tri pie da cain per lauar le man.” Balcilucio, HAS,

25 1635. Budimir Hektorović ostavlja stolnici u Hvaru „... tre candelieri d'argento.” Ostavština I-X, KAH. – 1628. „... Doi candelari d'arzeno di pezo onze quatro. . . una lampada di laton. Balcilucio, HAS. – 1659. „... un feral di rame, cinque candegleri, et una lumeta di laton con doi mucadori, un torcolo da torcolar luce tutto in ordine, una lucerna, candelieri numero sei di laton.” – 1689. „... un caldaro grande pieno con le sue presse di ferro da far le cere pur di Rame, due cazze per far le cere.” VIII a 14, 62, KAH. – 1664. „Doi lume di ferro da oglio.” Grigogono, HAS.

26 C. Fisković, O starim dalmatinskim kaminima, o. c., str. 35-79. 1634. „... Un scaldaletto L. 9, una caldiera di rame L. 11. . . . Un scaldaletto di Rame, una scaldapie, una caldiera di rame di secchi otto.” Balcilucio HAS. – 1671. „Una caldiera col suo couerchio.” – 1689. „... Un caldaro grande di rame, item un altro più piccolo pur di Rame, una fogera grande con tre piccoli pur di Rame, un altra più piccola con il manigo di Rame, un scaldaletto nouo grande di Rame all' usanza, una caldara mezzana di Rame col suo couerchio.” VIII a 26, 62. KAH.

se bodež, mačevi, štitovi i posuda za prah, a 1664. godine u obitelji Stalio nalazi se jedan mač i dva pištolja od kojih je jedan na iglu, dok se u kući Lupi nalazi rog za držanje pušcanog praha.²⁷ Nalazimo i raznih ukrasnih predmeta u hvarskim kućama, kao primjerice 1628. godine Katarina Hektorović ima razne vaze za cvijeće od stakla i majolike te dvije kutije s raznim cvijećem, u obitelj Lupi nalaze se dva sata, jedan od bijele kosti i drugi također od kosti u obliku kutije za duhan (tabachera). U to su vrijeme satovi vrlo rijetki, a upotrebljavali su se osim sunčanih i satovi s mehanizmom. U istoj obitelji bile su još kutije za duhan od drva, jedna okrugla od roga, te zemljana posuda za čuvanje duhana. Lupijevi su posjedovali i gitaru te zviždaljku od slonovače, a u kući Jakša 1629. godine nalazi se na kućnim vratima zvekir (uno pico),²⁸ a u obitelji Vidali nalazi se 1681. godine srebrno zvono, vjerojatno za prizivanje posluge.²⁹ U nekoliko kuća čuvaju se i knjige, pa tako u obitelji Lupi nalazimo misal i molitvenik, Lukrica Bertučević ima knjigu pisanu rukom, a kanonik Damiani dvadeset i jednu knjigu različitog sadržaja. No knjige se spominju i u drugim obiteljima, ali uglavnom po škrinjama ili kovčezima, bez potanjeg broja i komada. U obiteljima Jakša i Bertučević spominju se tintarnice u kutijama s priborom za pisanje izrađene od raznih vrsta drva, a posjeduju i drvene kutije sa sedam ili osam raznih bočica, ali bez označene namjene.³⁰

Iako iz 17. stoljeća nije u Hvaru sačuvana nijedna kuhinja, ona se može prema sačuvanim predmetima opisati gotovo u cjelini. Osim toga kuhinja je zadržala najduže tradiconalni oblik kroz više stoljeća pa se pojedini kuhinjski predmeti s uvijek istim nazivom spominju u svim popisima unutrašnjosti hvarskih kuća od 16. do 19. stoljeća. Pojedina razdoblja donose promjene samo u materijalu uz neke stilske inačice.³¹ Središte kuhinje bilo je ognjište – komin s napom oko trideset do četrdeset centimetara izdignut od poda, izgrađen od kamena i opeke, dok je napa bila od drva. Povrh komina u dimnjaku bila je željezna šipka na koju su se vješale komoštre – željezni lanac (catene da fuoco fruade pesano libre sei) na kraju sa šipkom savijenom u obliku slova S na koju se vješalo razno posude (un rampigetto dî ferro). Na kominu se još nalazio žarač (una moletta di ferro), gradele za pečenje

²⁷ 1629. „... una spada con la sua targa, un archibuso da roda grande, un schiopo da roda grande, una daga.” – 1656. „... una serzetina di ferro con la spada dentro, una spada, un pugnall, una targa, doi fiaschi da polvere.” – 1655. „... una terzetta, detto pezzo numero undeci.” – 1635. „Un visial d’ariento. – 1664. „Un stocho L 6.” VIII a 14, 15. KAH. – Grisogono, Balcilucio. HAS. – 1629. „... una pistola piccola azzalina con manigha rotta, item un cornetto da polvere di pochissimo ualore, una pistola da cioda grande.” Processo 73. KAH.

²⁸ „... Diuersi Vasetti di uetro et magiolicha da tenir fiori, doi scatole con diuersi fiori.” Balcilucio. HAS. – „... un orologioetto si osso bianco, un orologioetto d’osse che par come una tabachera, una tabachera da legno à scarpa fatta, una altra di corno tonda, una tabachera di terra da fumar tabacho, item una citara di samcata intiera, un subiotto biancho d’auoglio. Processo br. 73. KAH. – o satovima vidi: *N. Bezić-Božanić*, Stari dalmatinski satovi, Mogućnosti g. XIII, br. 10, Split 1966, str. 1100-1220.

²⁹ „... una campanella ò smaglio d’ariento . . . Constituti „III f 195.” – u obitelji Bertuzzi „... un campanello di ferro. . .” VIII a 16. Kah.

³⁰ 1629. obitelj Lupi „... Un mesal, un officietto picolino negro della Madona. . .” 1669. Bertuzzi „... un libro scritto a mano. . .” 1697. Damiani „... Item diuersi pezzi di libri no. 21. . .” „Una cassetta di caramal con i suoi ordegni, una casanetta di noghera con otto bozze.” – „Un calamar senza penaioli, una casanetta con bocce sette.” – „Un calamar di cimpreso con dentro li tochi di corali. . .” XII C 3, VIII a 14, 62. KAH.

³¹ *N. Bezić Božanić*, Stara komiška kuhinja i njezina terminologija, Prilog povijesti stanovanja na otoku Visu, Čakavska rič 2, Split 1985, str. 28-37.

ribe ili mesa (Una gradicola di ferro pesa libre doi), željezni ražanj (Un spedo di ferro), popečak (una paletta di ferro da foco) i željezni stalak na tri nožice – trinoge, koji je služio za kuhanje u posudi na kominu (tri piedi di ferro).

Od posuda spominju se lonci, tave i kotlenke od bakra i mjedi, te posebne zemljane posude za kuhanje jela od ribe poznatog pod imenom „brodetto”. Poklopci su također od bakra, posude za kuhanje kave (cogoma) od bakra i kositra. Još se spominju grabilice (cazol), lijevak (piria), trenica (ratachaso), vedra za držanje vode (masteli), sita (tamito), drvene palice za miješanje kukuruzne kaše, kameni avan za tucanje začina, a u kući obitelji Berti 1689. godine nalazi se poseban turanj za izradu makarona s dva brončana kalupa. U kuhinji se nalazila kopanja za miješanje i daska za oblikovanje kruha te košara za njegovo čuvanje i ormarić od mreže za spremanje hrane (moschetto). Tu je obično i jednostavan stol sastavljen od daske i nogara te klupa uz komin.³²

Jelo se služilo iz tanjura od majolike i kositra, ponekad posebno istaknuto da su okrugli, što je značilo da su imali i druge oblike. Spominju se i tanjuri za sluzenje kopuna, pa se primjerice u obitelji Valle nalazi čak trideset takvih tanjura, onih od majolike čak šestdeset. Špominju se i pladnjevi od kositra, podmetači ispod čaša od srebra i majolike, solnice od istih materijala, mali tanjuri za držanje ubrusa, vrčevi od majolike, staklenke, posude za umake od majolike te srebrne šalice i čaše od kristala. Ponekad je zabilježeno porijeklo majolike, pa je tako poznato da se ona uvozila iz Apulije, Faenze i s Levanta. Od jedaceg pribora spominju se viljuške, žlice i noževi, srebrni i željezni, a neki od njih imaju crne drške ili drške „alla antica”, dok su žlice i od mjedi.³⁴

³² 1610. „... tre conche da portar il pan al forno. . .” Centar – Hvar. – 1625. „... pignate quatro di terra, una pignata di rame, un uaso d’oglio, una conca da far pan, doi taglieri piccoli, doi masteletti d’aqua, doi pezzi di tauola da copri d’aqua.” – 1659. „... una cogoma di peltre, doi persorette piccole et una padella, una stagnada uechia grande, una persora, sei sechi di rame uechi, un uaso di terra uerde, un albol da far pan, un mortar di piera, un cazol di rame, una tolla da far pan et unaltra piu piccola, una pala da palizar il formento.” – 1660. „... una piria da botte, un sechio di rame peza libre doi e mezzo, un tamito uechio.” – 1663. „... una pignata di rame ual L 8:55, tre mastei, una per liscia (cijed), et doi per aqua ual L 6, una cesta di pan, un gratachaso.” – 1671. „... una stagiera, un sechio d’aqua con la sua corda, cinque pignate di terra.” – 1672. „... tre zare d’oglio, doi uasi d’oglio, sie pignate.” – 1689. „... un torcolo di macaronini con doi forme di bronzo, due fiaschi d’aqua, due moschetti usati, item un coperchio di pignate di Rame, due padelle di Rame, due pignate di Terra da broetto.” – VIII a 14, 20, 23, 62; III f 195; SIII 84. KAH. 1629. „... una paletta uechia consunada.” – 1634. „... uno sechieletto di laton ual L 8, una staira ual L 6.” – Balcilucio HAS. – 1664. „Un sechio di rame pesa libre doi e mezza a soldi cinquanta L 6:5, una piria di botte L 1:10, una stanada di rame e una persora di rame pesa libre doi è soldi cinquanta ual L 5.” Grisogono HAS.

³³ „Un bacil d’otton, un cadin di magiolica . . . doi cadini di maggiolica, un più grande l’altro più piccolo. . . una comodità di rame. . . una cuchiaro da spiuma. . .” VIII a 14, 26, 62.

³⁴ 1636. „Piatti di magiolicha no, sessanta tondi, detti da Capon (kopun – ugojeni pijetao) no, trenta, quatro piatti di peltre, doi mezzoliere di peltre, scuglieri d’argento no, sei, pironi d’argento no. sei.” – 1679. „... sottocoppe di maiolica Levantina, calino (?) di Faenza, le doi statue di Gesso. . .” – 1664. „Diuersi piatti di peltre et una mezzoliera pesan in tutto libre sedeci e mezzo e lire doi ual L 33, doi bocali di magiolicha ual L 1, doi piatti da Capon di magiolicha ual L 2.” – Balcilucio, Grisogono – HAS. 1625. „... quatro piatti di magiolicha, doi scudelle, quatro bocali tra grandi e piccoli, tre tasse. . .” XVIII a 84. – 1651. „Doi pironi d’argento, quatro coltelli con manichi bianchi d’osso, doi pironi con manichi d’osso, un fiascho uerde di terra, quatro sculieri di otton, un bocal di maggio-

Međutim, do naših dana nije se gotovo ništa sačuvalo od tih predmeta. U obitelji Kasandrić u Hvaru tek dvije škrinje, od kojih manja na prednjoj strani ima u reljefu izrezbarena dva anđela koji u sredini drže neobrađeni grb, dok je veća škrinja podignuta na nisko postolje. Prednja strana je podijeljena u tri polja, u donjem dijelu su tri ladice, a ukrašena je biljnim reljefnim ukrasima. Još jedna škrinja od drva okovana željeznim okovima iz 17. stoljeća čuva se u župskom uredu u Dolu, a u Franjevačkom samostanu u Hvaru nalazi se iz istog vremena komoda od ulaštene orahovine s četiri ladice ukrašena geometrijskim reljefnim ukrasima, a uz gornji je rub izrezbareni motiv ovulusa uobičajen na drvenariji kasne renesanse.³⁵

Popisi predmeta hvarskih kuća po nazivima i broju ne razlikuju se od sličnih u Dalmaciji 17. stoljeća. Nažalost, oni niti ne pružaju potpunu sliku unutrašnjosti, jer su uvijek sastavljeni nakon smrti vlasnika i diobe među nasljednicima. To nam je ujedno i jedina mogućnost da dobijemo barem djelomično sliku predmeta koje je upotrebljavao stanovnik Hvara u to vrijeme. Mnogi su se njihovi nazivi sačuvali do naših dana i još uvijek se spominju u svakodnevnom životu na otoku. Bez obzira što te predmete danas ne posjedujemo, njihovi nazivi u arhivskoj građi nezaobilazni su dio naše kulturne baštine. Oni su većim dijelom izrađeni rukama domaćih majstora čija se imena i djelatnosti nalaze u pisanim izvorima.³⁶

lica, una bozza, tre pironi da ferro, doi tondetti d'otton al antica. . ." – 1660. „ . . . doi bocali di maiolica, diuersi piatti di peltre et una mezzaliera." – 1671. „ . . . noue cortelli et undeci pironi di ferro con suoi maneghi, doi cuchiaru d'otton, doi britole con manigobianco, un cuchiaro d' argento, quatro piatti Reali di Capon di magiolica, doi mezzani et quindici da tauagliol . . . piatti picoli da touaglioliro. uinti, undici detti Reali, quatro sottocoppe di maiolica piccoli." VIII a 16, 20, 26, 27. – 1672. „ . . . una mezzaliera di peltre et sei piatti pesauano libre dodece, una saliera noua di peso libre quatro, sei pironi et uno cuchiaro di argento, sie piatti di magiolica, sette piatti da cussina, quatro bocali, otto pironi et otto cortelli da tauola con manighe negri, doi bozze et una inghistera et doi gotti." XII c. – 1681. „ . . . una saliera d'argento, pironi sie uechi d'argento, tre cortelli con manighi d' argento al antica, una sottosoppa d. argento. . ." III f 195. KAH. – 1697. „ . . . una salsiera di magiolica de Vin misura." Centar – Hvar. O posudu vidi: Stolno posude i pribor od renesanse do secesije. Katalog izložbe, Zagreb 1973.

³⁵ Umjetnička škrinja u Jugoslaviji od XIII do XIX stoleća. Beograd 1960, str. 33. – V. Kružić-Uchytel, *Renesansni namještaj*, Zagreb 1980.

³⁶ N. Bezić Božanić, *Zanatlije XVII stoljeća u Hvaru*, Hvarski zbornik 5, 1977, 253-270.

INTERIEUR D'UNE MAISON DE HVAR AU XVIIe SIECLE

Nevenka Bezić-Božanić

Sur la base de sources d'archives partiellement conservées, l'auteur essaie de reconstituer l'intérieur d'une maison de la ville de Hvar, au XVIIes. Ayant été constamment utilisé et vétustes, étant aussi donné le changement de propriétaires et d'utilisation résultant des besoins de vie de plus en plus modernes, ces objets n'ont pas été conservés; c'est pourquoi les sources écrites représentent une contribution significative à la connaissance de la culture du logement dans cette ville. D'après la liste des objets et ustensiles datant de cette époque, les maisons de Hvar ne se différenciaient pas beaucoup de celles des autres villes du littoral adriatique oriental. Ces objets sont le plus souvent des oeuvres d'artisans du pays, alors que ceux, plus précieux ou plus rares, provenaient de l'étranger. Les maisons étaient équipées suivant les moyens matériels des propriétaires quels qu'ils fussent – patriciens ou plébéiens. De cette grande quantité d'objets ne sont aujourd'hui conservés à Hvar que trois bahuts et une commode.